

[B] **DE BRANDNETELS DER MELANCHOLIE.
REMCO CAMPERT ALS AFZETPUNT?**

In 2009 verscheen ter gelegenheid van de tachtigste verjaardag van Remco Campert de bloemlezing *Poëzie is een daad*, waarin de poëtische eerbetonen van tachtig van zijn collega-dichters werden gebundeld. In institutionele zin bevestigt zo'n publicatie Camperts canonieke status, maar ze is ook een indicatie voor het respect dat andere literatoren voor de dichter opbrengen. Hoe belangwekkend Camperts oeuvre nog altijd is, blijkt bovendien uit het feit dat van zijn verzamelde gedichten vanaf 1995 herhaaldelijk herdrukken zijn verschenen. Onder de titel *Dichter* beleefde deze imposante poëziesamling eind vorig jaar een vijfde, herziene druk, vanwege de aanvulling van de Gedichtendagbundel *Een oud geluid* (2011). Men kan er niet omheen: Remco Campert is een monument in de Nederlandse literatuur.

In literair-historisch opzicht wordt die monumentale status echter niet in alle opzichten bevestigd. Zo werd er nooit een proefschrift aan Camperts poëzie gewijd en in *Altijd weer vogels die nesten beginnen*, de literatuurgeschiedenis van Hugo Brems uit 2006, komt zijn naam vooral voor in opsommingen, terwijl (de opvattingen van) tijdgenoten als Lucebert en Kouwenaar breed worden uitgemeten. Waar de invloed van de laatste twee door geen letterkundige wordt betwist, is het nog maar de vraag welke stempel Campert heeft gedrukt op latere generaties. Aangezien zo'n vraag een nauwgezet receptieonderzoek vereist, kan ik haar hier onmogelijk beantwoorden. Wel kan ik *Dichter* confronteren met het huidige Nederlandstalige poëzieklimaat: heeft Campert de hedendaagse dichter nog iets te zeggen?

De literatuurbeschouwers die zich de afgelopen decennia over het poëtische oeuvre van Campert hebben gebogen, merken meestal op dat diens voornaamste thematiek het gevecht tussen droom en werkelijkheid is. De vroege Campert, die van de Vijftigers allicht het meest somber en toegankelijk schreef, was een idealist die blijkens het programmatische openingsgedicht uit zijn debuutbundel *Vogels vliegen toch* (1951) nog geloofde in een rivier die van de zee naar de bergen stroomt. Naarmate de dichter ouder werd, sloeg dit idealisme

echter om in ironie, melancholie en soms zelfs cynisme. Campert leek zich te realiseren dat zijn dromen geen werkelijkheid konden worden, wat resulteerde in poëzie die zich – in de woorden van Yves T'Sjoen – concentreerde op het eeuwige menselijke tekort.

Exemplarisch voor die ontwikkeling is het titelloze gedicht waarmee Campert de openingscyclus 'Jagen, leven, herinneren' uit de bundel *Dit gebeurde overal* (1962) afsluit:

O red me iemand
van al deze vervloekte woorden
die niemand goed doen en niemand schade.
Red me van het verval
het vuilnis en de brandnetels der melancholie.
Bewaar me voor de winter en zijn stalen adem
het gestamel om het doodsbed.
Stuur me tijdig pyromanen.

*Finally, with his long black hair beginning to
tumble down over his face, Elvis walked with mock
gravity to the microphone and announced:
'Ladies and gentlemen, the national anthem,'
and flung himself into the frantic rhythms of
Hound Dog.*

In de tweede regel lijkt Campert via "al deze vervloekte woorden" te verwijzen naar zijn eigen dichtpraktijk. Het ziet ernaar uit dat de dichter hieruit gered wil worden, omdat zijn taal niemand goed doet en niemand schade. Met andere woorden: Campert heeft niet het gevoel dat hij met zijn poëzie iets uit kan richten, hetzij in positieve, hetzij in negatieve zin. Hij zou het nochtans willen, zoals hij ook hoopt tijdig gered te worden voor het verval en het bijbehorende doodsbed, maar de dichter lijkt niet in zijn project te geloven. Het contrast met Elvis Presley kan niet veel groter zijn: waar The King miljoenen mensen in zijn ban hield met zijn legendarische performances, twijfelt Campert zozeer aan de impact van zijn teksten dat hij pyromanen tot zich roept.

Die ironische houding ten opzichte van wat kunst vermag, kan in Camperts verzamelde poëzie een motief genoemd worden. Zelfs in de zeer vroege bundels, zoals *Berchtesgaden* (1953), ontbreekt het niet aan relativeringen van het dichterschap. In 'Februari in Salzburg' bijvoorbeeld, gepubliceerd

Remco Campert, Foto Keke Keukelaar.

in de periode na de Tweede Wereldoorlog waarin die stad het centrum was van de Amerikaanse bezettingszone, vraagt Campert zich af: "Waar is de dichter? / In dit rammelend landschap / van bewegende vlekken: / zoek de dichter." De bewegende vlekken verwijzen naar de legerauto's in het langzaam smeltende sneeuwlandschap, waarin Campert uiteindelijk vindt wat hij zoekt: "Daar staat hij, de dichter. / Op die brug! Hij / rookt een slechte sigaret. / O wat ziet hij bleek!" De beeldvorming liegt er niet om: veel heeft deze dichter in deze grauwe oorlogsstad niet uit te richten. De letterlijk ijskoude werkelijkheid overrompelt hem en laat bleke sporen achter in zijn gelaat.

Waar Campert in 'Februari in Salzburg' nog vrij afstandelijk is, is hij in de zevendelige cyclus 'Gemompel' uit de bundel *Nieuwe herinneringen* (2007) explicieter in zijn ironie. Nadat de dichter in het vierde gedicht melancholisch heeft gemijmerd over het verschil tussen schrijven vroeger en nu ("in die tijd / kon je schrijven nog horen / misschien was dat wel beter"), voelt Campert in het tweeregelige

slotgedicht niet langer de behoefte veel woorden aan de dichtkunst vuil te maken:

Eindelijk is de poëzie vrij
niemand leest haar meer

Wie nog eens terugkijkt naar wat de dichter 45 jaar eerder schreef in 'O red me iemand', constateert dat de ontnuchtering compleet is – hoewel Campert de humor ervan gelukkig wel kan inzien.

Maar wat hebben deze levenswijsheden van een weliswaar belangrijk dichter de nieuwe generatie nog te zeggen? Hoewel Campert verschillende gedichten heeft geschreven die de tand des tijds beslist zullen doorstaan – al is het maar omdat ze in het middelbaar onderwijs hun plaats hebben verworven – denk ik dat veel hedendaagse dichters de ironie wel voorbij zijn. Gezichtsbepalende figuren uit het Nederlandstalige poëziedecircuit als Arnoud van Adrichem, Jan Baeke, Paul Bogaert, K. Michel, Tonnus Oosterhoff, Hagar Peeters en Han van der Vegt erkennen weliswaar dat de kunstvorm poëzie zich in een niche bevindt, maar in plaats van dat ironisch vast te stellen, verhouden zij zich kritisch tot zowel de maatschappij als het genre voor het publiek dat er wél is. Dat je zo'n houding heel lang vol kunt houden, blijkt wel uit de poëtische productie van H.H. ter Balkt, die met zijn recente bundels *Onder de bladerkronen* (2010) en *Vliegtuigmagneet* (2011) liet zien het engagement nog altijd niet verleerd te zijn.

Mocht Remco Campert de respectabele leeftijd van negentig jaar bereiken, dan zou het mij niets verbazen als hij nogmaals in enige vorm geëerd wordt. Iemand met zijn staat van dienst verdient zoiets ook. Maar een inspiratiebron voor de dichters die nu de poëziegeschiedenis bestormen? Misschien blijft poëzie voor Campert te veel een daad en te weinig een ideologie.

JEROEN DERA

REMCO CAMPERT, *Dichter*, De Bezige Bij, Amsterdam,
2011, 784 p.